

סיפורי מים בדרך למתן תורה

ישראל כץ

חז"ל מלמדים ש"אין מים אלא תורה". התורה מרוה את צמאון האדם, מורה לו דרך ומישרת את דעתו. במעבר מעבדות במצרים לחרות קבלת התורה, אנו עוברים ששה אירועים שמכינים אותנו לקבל את התורה בצורה הנכונה, על פניה השונים, וכולם קשורים למים.

אפשר להסביר שכל האירועים הללו כוללים את חמשת חומשי התורה ואת ספר יהושע, שחז"ל אומרים שאלמלא חטאו ישראל היינו מקבלים אותו בלבד, ללא צורך בשאר ספרי הנביאים והכתובים.

חמשת החומשים הם עיקר התורה, ולכן הסיפור של מלחמת עמלק הוא ענין נוסף, כפי שהמצוה למחות את עמלק היא דוקא בארץ ישראל לאחר הכרתת כל האויבים מסיב. הבנת התורה ככוללת חמשה ענינים כלליים במהות עולה ממדרש חז"ל על פרשת בראשית, שחמש פעמים שנאמר "אור" ביום הראשון של מעשה בראשית רומזים לחמשה חומשים אלו (וכך גם ימי ספירת העמר – שבין יציאת מצרים למתן תורה – מתחלקים לשבעה שבועות, אבל גם לחמשים יום, שהם עשר פעמים חמש, הרחבה של חמש, כפי שמודגש בזהר ח"ג רנה, א).

ששת הסיפורים

ביום השישי יציאת מצרים הגיעו ישראל לפני ים סוף ומצאו את עצמם לכודים מכל הכוונים, כשמאחוריהם המצרים ולפניהם הים. לבסוף, ביום השביעי, יום שביעי של פסח, קרע משה את הים ובני ישראל עברו בתוך הים ביבשה ועל המצרים סגר משה את הים והם טבעו על סוסיהם ורכביהם. לאחר מכן כתוב שישראל הלכו שלשת ימים במדבר ולא מצאו מים, עד שהגיעו למרה, ושם מצאו מים – אבל מרים. העם התלונן למשה ומשה צעק אל ה'. ה' הורה למשה על עץ, אותו יש להשליך למים, ואכן – המים נמתקו.

שביעי של פסח הוא כ"א בניסן, כך שלכאורה המתקת המים התרחשה בכ"ד בניסן, שלשה ימים לאחר מכן.

עם ישראל ממשיכים ומגיעים לאילם, ושם מוצאים שתים עשרה עינות מים ושבעים תמרים, ונאמר "ויחננו שם על המים".

בחמשה עשר לחדש השני (שמאחר יותר קבל את השם "אייר", כמו קודמו "ניסן"), הגיעו ישראל למדבר סין ושם התלוננו על משה ואהרן "מי יתן מותנו ביד ה' בארץ מצרים בשבתנו על סיר הבשר באכלנו לחם לשבע" – תלונה על בשר ולחם. בעקבות זאת הקב"ה אומר שהם יקבלו בערב בשר ובבקר לחם, והלחם יהיה לחם מן השמים "ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו למען אנסנו הילך בתורתך אם לא". כלומר שירידת המן אירעה לראשונה בט"ז באייר. כאן ישנה אריכות גדולה בתאור הלחם, שנקרא על ידי העם "מן" – "מן הוא, כי לא ידעו מה הוא" – ושם נאמר שהוא התגלה לאחר שעלתה שכבת הטל, ולאחר שלקטו – "וחם השמש ונמס". רש"י מביא את דברי חז"ל במכילתא שהאילים והצבאים והאומות היו באים ושותים ממי המן. כלומר שהמן היה – מים (ורמז: מן בגימטריא מים!).

על פי ה' המשיכו ישראל ונסעו ממדבר סין לרפידים, וגם שם – "אין מים לשתת העם". העם החלו מריבים עם משה עד שמשה צעק אל ה' "עוד מעט וסקלני!", וה' צוה עליו להכות בצור עם מטהו. כך באמת עשה משה ומהצור יצאו מים שמהם שתו לרויה כל העם. שוב מים.

אז פתאום – "ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים". חז"ל אומרים שלאחר כל הנסים שאירעו לישראל במצרים ועל הים היו ישראל כאמבטי ורותחת, כל העמים חששו להלחם בהם, ומלחמת עמלק קידרה את האמבטי בדעת כל העמים, ועל כך נאמר בסוף פרשת כי תצא "אשר קרך בדרך". גם כאן סיפור של מים.

קריעת ים סוף – בראשית

כפי שמסביר רש"י בתחלת פרשת בראשית, לא היה צריך להתחיל את התורה אלא מ"החדש הזה לכם ראש חדשים", והטעם שהתורה פותחת בחומש בראשית הוא "כח מעשיו הגיד לעמו לתת להם נחלת גוים". הקב"ה הקדים לספר את מעשה בראשית כדי להראות את כחו הגדול ושהוא בעל הבית

על העולם, ולכן ברצונו הוא נותן את הארץ לכנעני וברצונו הוא נוטלה מהם ונותנה לישראל. הסיפור המרכזי שבו הקב"ה מראה את מעורבותו בעולם בספר בראשית הוא המבול בימי נח – כאשר השחית כל בשר את דרכו, הקב"ה פשוט מחה את כל היקום והתחיל לבנות אותו מחדש דרך נח ובניו. כך גם קריעת ים סוף היא שידוד מערכות הטבע הקובעת בנפש ישראל את הוודאות שהקב"ה הוא בעל הכחות כולם, וממילא הוא יכול לממש את הבטחתו להם על ידי משה רבינו להגיע לארץ זבת חלב ודבש, כפי שחזתמת שירת הים על ידי משה וישראל – "תביאמו ותטעמו בהר נחלתך וגו'". ביחס לתורה, זהו לימוד שהתורה גם מצילה מהאויבים הרודפים מאחורי ערפנו, כפי שישראל נסו אל תוך הים מפני המצרים, ודרכה הקב"ה מתגלה בגאותו העליונה, עד כדי כך ש"ראתה שפחה על הים מה שלא ראה יחזקאל בן בוזי", כאשר "נפתחו השמים ואראה מראות אלהים" (בפסוק הראשון של בראשית יש ז תבות ו־כח אותיות – ז פעמים כח עולה ים סוף).

מי מרה – שמות

לאחר מכן, עם ישראל הולכים שלשת ימים במדבר ולא מוצאים מים. חז"ל לומדים מכאן שמשה רבינו תקן לישראל שלא יעברו עליהם שלשה ימים ללא לימוד תורה, וזהו טעם תקנת הקריאה בתורה בימים שני וחמישי. כלומר זהו סיפור ששייך לתורה. גם לגבי מרה, אליה הגיעו לאחר שלשת הימים, חז"ל אומרים ששם נצטוו ישראל לראשונה במצוות, למעט מצוות הפסח במצרים – על שבת ופרה אדומה ודינים. אבל המים היו מרים לישראל, התורה היתה להם קשה – "כי מרים הם", העם עצמו. בתורה יש את הצד המאיר והמחבק, הסודות שבהם נבקעים כל הרקיעים עד עצמות ה', ויש את הפרטים הקטנים, המחייבים, המצריכים יגיעת נפש ויגיעת בשר כדי לקיימם כדבעי. שלשת הדברים שקבלו ישראל במרה עמוסים בפרטים שקשה מאד לקיימם, לא רק למצטרף אל התורה, אלא גם לזה שנוולד בתורה. הלכות שבת הם כהררים התלויים בשערה, וקשה להמלט מטעות בהם. הלכות פרה היינו כל דיני טומאה וטהרה שדורשים ריכוז עצום, נקיות ודיוק בכל מעשה. דיני ממונות הם מהקשים שבדיני התורה. כל זה מתקשר במישורין לסיפור של ספר שמות, שבו ישראל נכנסו בתחלה לשעבוד גשמי של מצרים, וגם לאחר שנגאלו על ידי משה רבינו, מתברר להם בהפתעה שהציאה אינה כדי להיום

עם חפשי בארצו, אלא "לי בני ישראל עבדים, עבדי הם!" – יוצאים כדי להיות עבדים של מישהו אחר. כך על אף שישראל ענו "נעשה ונשמע", התורה היתה עליהם רופפת במשך 960 שנה, עד לסיפור מגילת אסתר, בה "קימו וקבלו היהודים" – קבלו בלב שלם את התורה. לפי הנ"ל סיפור המתקת המים במרה אירע בכ"ד ניסן, שבספירת העומר הוא היום של הגבורה שבגבורה, הדינים שבדינים. מצד אחד זהו דין קשה, ומצד שני מתברר שדווקא יום זה מסוגל לפעול אתהפכא והמתקה – זהו המקום היחיד בתורה שמוזכר בו השרש מתק כפועל (לא כמו "מתקה" שהוא שם של מקום, בפרשת מסעי), "וימתקו המים" (והנה, ים סוף עולה הכנעה הבדלה, ולאחר מכן בא סיפור מרה הפועל המתקה!). גם גילוי הקב"ה בצורה המלאה ביותר נקרא דוקא בשם "גבורה" – מתן תורה היה "מפי הגבורה" (ובלוחות הברית היו גבורה טפחים) והשראת השכינה שבמקדש, הנושא המרכזי בחומש שמות לאחר יציאת מצרים, נקראת גם כן "גבורה" ("אושפיזכן לגבורה"). מה ממתיק את המרירות בקבלת הפרטים? "ויורהו ה' עץ וישלך אל המים וימתקו המים". בזהר נאמר ש"עץ" לשון "עצה". "מים עמקים עצה בלב איש ואיש תבונה ידלנה". בזהר נאמר שתרי"ג מצות התורה הם "תרי"ג עטין", עצות טובות. אמנם המצוות הן דבר מחייב ולא רק עצה טובה, אך באמת הן העצות הטובות עבורנו. באמת הן העצה העמוקה בלב איש (קרב איש, כמו בפסוק "קרב איש ולב עמק" = תריגו). חז"ל אומרים שהעץ שהמתיק את המים המרים היה מר בעצמו. לפי זה, אפשר לומר שמה שממתיק את המרירות שפרטי התורה הוא ההבנה שפרטים מרירים לכאורה אלו בעצמם עונים, אחד לאחד, על אותם מקומות מרירים בנפשנו המחפשים ומבקשים עצה לרפואה והמתקה. אם כן, השלב השני בהכנה לתורה זו המוכנות לקבל את המרירות שבתורה, ושגלולה מרה זו עצמה היא דוקא שממתיקה את המרירות שבנפשותינו.

אֵילִם (שְׁתִּים עֶשְׂרֵה עֵינֹת מִים) – וִיקְרָא

לאחר מכן באו ישראל לאילם. כאן המקום היחיד שלא מדובר בו על נסיון, על קושי, על תלונה. פשוט באו ומצאו מקום מושלם – שתים עשרה עינות מים כנגד שנים עשר השבטים, ושבעים תמרים כנגד שבעים הזקנים, ופשוט חנו על המים. כך גם חומש ויקרא, "תורת כהנים", עובר כמעט ללא סיפורים וקשיים, ובעיקר מלמד תורה לעמו ישראל. המים הללו מלמדים אותנו על

ההשגחה הפרטית בתורה, על הדיוק והיפי שיש בה. יש בדיוק מספר מתאים, יש התאמה בין מערכות בתורה. כאן חלק המדרש של התורה שבעל פה פורח ביותר, בעיקר במדרשי ההלכה המדייקים באופן מיוחד כל פרטי בפסוקי ספר ויקרא. המדרש הוא החלק של התם, כפי שמוסבר במגלה עמוקות על ליל הסדר שבארבעה בנים חכם-דשעיתם-שיאינו יודע לשאול, התם מכוון כנגד חלק המדרש של התורה. זהו חלקו של "יעקב איש תם ישב אהלים", אותיות אילמה, אבי שנים עשר השבטים ואבי שבעים נפש שירדו למצרים. חומש ויקרא מתחיל מדבור ה' אל משה "מאהל מועד" – אילמה אותיות מאהלי.

מדבר סין (לחם הופך למים) – במדבר

המקום הבא הוא מדבר סין. חדש בדיוק לאחר היציאה ממצרים עם ישראל מתלוננים על כך שיצאו ממצרים, ובעקבות כך מתגלה כחו של משה רבינו באופן מחודש. משה רבינו אומר כאן לראשונה את נבואתו היחודית "זה הדבר" (שמות טז, טז), והוא מוריד את המן, שזו המתנה שירדה לאורך השנים בזכותו של משה, כפי שמציינים חז"ל. כאן גם לומדים על מדת הבטול של משה, כשאמר ושנה "ונחנו מה". משה רבינו הוא כנגד מדת הנצח, שבאה כהמשך למדת החסד (ח חס חסד = נצח, בגימטריא פסח). יציאת מצרים, ששיאה בקריעת ים סוף, היא מדת החסד "זכרתי לך חסד נעריך אהבת כלולתיך לכתך אחרי במדבר בארץ לא זרועה". כאן משה (שהוא "שושבינא דמלכא", ש"איהו בנצח", מלמעלה למטה) מוריד מלמעלה לחם מן השמים (לעומת אהרן שהוא "שושבינא דמטרוניתא", ש"איהו בהוד", מלמטה למעלה), שהם בעצם מים עליונים, מאכל המלאכים, פנימיות התורה הנתפסת בגשמיות. חז"ל אומרים שבמצות של ישראל שאכלו במשך שלשים יום טעמו טעם מן – זהו קשר בין החסד לנצח. אם קריעת ים סוף היא נצחון על הטבע, הורדת המן היא שבירת כללי העולם הרוחני, כי היא מורידה לבני אדם את מאכל המלאכים, היא מגלה לנו את פנימיות התורה (יומיים לפני ל"ג בעומר, בתפארת שבנצח – תפארת שייכת לתורה). הקב"ה מצוה לקחת מן ולשמור אותו בצנצנת למשמרת לדורותיכם – לנצח. המן מסמל את דור המדבר, ולכן מתאים מאד שזהו סיפור שכולל את כל חומש במדבר. הלימוד וההכנה כאן למתן תורה שייך כמובן לפנימיות התורה, שקשורה לל"ג בעומר, יום ההילולא דרשב"י שהוא נשמת משה רבינו.

רפידים (מים מן הצור) – דברים

חז"ל אומרים שבִּרְפִידִים רפו ידיהם של ישראל מן התורה. דוקא לאחר גילוי פנימיות התורה והזכות לקבל אוכל ישר מהקב"ה שוב רפות הידים מפרטי הפרטים שבתורה, בהמשך לקושי של מרה (שניהם בקו שמאל, גבורה והוד). שאלת ישראל "היש ה' בקרבנו אם אין" קשורה לאכילת המן ומציאותו בקרבים של ישראל. האם הקב"ה דורש מאתנו דווקא לקיים את הפרטים או שהעיקר הוא הקשר הפשוט והתמים אליו. תשובת הקב"ה היא "הצור – תמים פעלו, כי כל דרכיו משפט, אל אמונה ואין עול צדיק וישר הוא". המים יוצאים מתוך הצור הקשה, בעמל והכאה. אמנם מקבלים לחם מן השמים, אבל לעתיד יצטרכו להוציא "לחם מן הארץ", והקב"ה ישנו בקרבם. נמצא ששני הסיפורים האחרונים הם שמים וארץ, שמקבילים לנצח והוד, "עומק רום" (נצח) ו"עומק תחת" (הוד). סיפור זה הוא כנגד חומש דברים (אותיות רפידם, בחילוף אותיות פ"ב באותיות בומ"ף), שאותו אמר משה רבינו "מפי עצמו", היינו שהוא והתורה הם דבר אחד, ו"תורתך בתוך מעי", ולכן ממילא "שכינה מדברת מתוך גרונו". כאן אנו מגלים שאת התורה אנו לא מקבלים מבחוץ, אלא זהו חלק מבשרנו ודמנו, התורה נובעת מתוך צור לבבנו.

מלחמת עמלק (מקרה אמבטי) – יהושע

במלחמת עמלק משה רבינו לא נוכח בשטח אלא שולח את יהושע בן נון, והוא חולש "את עמלק ואת עמו לפי חרב" (ויהושע עצמו נושא בהמשך את רחב, אותיות חרב). במלחמת עמלק היו העמלקים חותכים מילותיהם של ישראל וזורקים כלפי מעלה. הפגם של עמלק הוא קלקול ההתקשרות של ישראל בקב"ה, שזוהו פגם הברית. בפשטות, מלחמת עמלק היא מלחמה על עצם הקשר עם הקב"ה, שזוהו הכלי לכל התורה כולה. כך המשימה הראשונה של ישראל בארץ היתה להכרית עבודה זרה ושבעה עממים, שהיו פגומים ומקולקלים בעניני עריות, "מעשה ארץ כנען". סיפור זה מלמד על תפקידו של יהושע לאחר פטירת משה רבינו (שנגזרה עליו לאחר ההכאה בסלע, שהיתה פסולה שלא כמו בצור, שבו הקב"ה צוה להכות בפירושו) להכניס את ישראל לארץ וליישבם בארץ ישראל – ענינו של ספר יהושע.

נמצא שיש כאן ששה עינים, חמשה כנגד חמשה חומשי תורה ועוד אחד כנגד ספר יהושע, והם מכוונים כנגד שש מדות הלב:

גבורה
המתקת המים
במרה

חסד
קריעת ים סוף

תפארת
עינות מים
באילם

הוד
הכאה בצור

נצה
הורדת המן

יסוד
מלחמת עמלק

האירועים היו בחמשה מקומות: ים סוף, מרה, אילם, מדבר סין, רפידם. ולפי המוסבר הם כנגד בראשית, שמות, ויקרא, במדבר, דברים. בכל המלים הללו יש 49 אותיות, מספר ימי ספירת העמר.

ב ר א ש י ת ש
מ ו ת ו י ק ר
א ב ד ב ר ד
ב ר י מ י ס
ו פ מ ר ה א י
ל מ ד ב ר ס
י ן ר פ י ד מ

המלים הללו עולות 3702, שהוא מספר שם "אנא בכח" (בן מב אותיות) עם הכולל – אבנית"ץ, קרעשט"ן, נגדיכ"ש, בטרצת"ג, חקבטנ"ע, יגלפז"ק, שקוצי"ת – אותו מכוונים בימי הספירה.

ארבע הפנות של ארבע אותיות, ברמו (= רמת, במדבר), תשרק, לסין, רסדם = 1682, שהוא שם בן כב אותיות (41 ברבוע) ע"ה (על דרך כוונת השופר, שלפניה מכוונים שם זה, ש"א היא שרש ה"כב אותיות), כב אותיות התורה – אנקתם פסתם פספסים דיונסים (שפותח ב"א וחותרם ב"ם, היינו מה שהוא אם ברבוע, ובו כב אותיות), והוא עולה מרכיבי זמרת הארץ – צרי דבש נכאת לט בטנים שקדים.